

Ska vi ringa polisen?

Vad gäller när en elev
begår en handling i skolan som
kan uppfattas som brott?

Rikspolisstyrelsen

Skolverket

Till läsaren

Den här informationen hoppas vi ska vara till hjälp och stöd när skolans vardagsliv för ett ögonblick förändras och det oväntade sker.

Vad gäller vid en händelse som kanske är ett brott? Vilken lagstiftning gäller? Hur ska man gå tillväga? Detta är några frågor som vi vill informera om.

Informationen är framtagen i ett nära samarbetet mellan Rikspolisstyrelsen och Skolverket.

Stockholm i november 1999

Mats Hjelmgren
Kriminalkommissarie
Rikspolisstyrelsen

Mona Bergman
Enhetschef
Skolverket

Inledning

”Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd bör anmäla det till nämnden.”

Så står det i 71§ socialtjänstlagen.

Det betyder att vi alla har en skyldighet att handla. Barn och ungdomar, underåriga som lagen säger, ska skyddas. Vi har det gemensamma ansvaret för barnen och ungdomarna i vårt samhälle.

I skolan finns rutiner för hur de barn och ungdomar som behöver mest stöd och hjälp ska få det och riktlinjer som den enskilda skolan ska arbeta efter. Skollagen, läroplanerna, socialtjänstlagen och arbetsmiljölagen ger stöd och anvisningar för hur verksamheten ska bedrivas.

När det oväntade sker, när skolans dagliga rutin bryts, måste kanske andra myndigheter hjälpa till och stötta elever och personal i skolan. När ska till exempel Polisen tillkallas om ett brott begås? I det följande ges en kort orientering om aktuella lagar och lagrum, och vilka uppgifter skilda myndigheter har.

Tiden mellan en händelse och en reaktion från samhället sida bör alltid vara kort. Möjligheten att bryta ett felaktigt beteende är som störst i dess början. Det behöver dock inte innebära att reaktionen blir panikartad och överdramatiserad. Ett väl upparbetat samarbete, i form av t.ex. samrådsgrupper av till skolan särskilt knutna socialarbetare och poliser, kan minska panikartade åtgärder och överreaktioner från samhällets sida; reaktioner som sällan gynnar det enskilda barnet eller familjen.

Även i det nationella brottsförebyggande programmet, Allas vårt ansvar, understryks behovet av tidiga insatser för att begränsa en ogynnsam utveckling. En förutsättning för att komma in tidigt är alltså att det finns en fungerande samverkan mellan de olika verksamheter som arbetar med barn och ungdomar. Anmälningsplikten enligt 71 § socialtjänstlagen är således en viktig uppgift för varje rektor, lärare och annan personal i skolan.

Skolan

Av såväl skollagen som läroplan framgår att skolans huvuduppgift är att främja lärande och i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. Skolan skall vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling.

I skollagen anges att den som verkar i skolan är skyldig att aktivt motverka alla former av kränkande behandling som t.ex. mobbning och rasistiska beteenden.

Rektor är ytterst ansvarig för verksamheten i en skola. I läroplanen ges rektor ett särskilt ansvar för att upprätta, genomföra, följa upp och utvärdera skolans handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling bland elever och anställda.

När något som kan uppfattas som brott sker i skolan och elev/elever är inblandade är det rektorn som har ansvar för hur situationen ska hanteras. Det finns inga föreskrifter som anger om, hur och när Polisen ska kopplas in. Den reglering som finns är anmälningsplikten enligt 71§ socialtjänstlagen. Den gäller alla anställda inom bl.a barnomsorg och skola.

Skolan och hemmens gemensamma ansvar för elevernas skolgång skall skapa de bästa förutsättningarna för barns och ungdomars utveckling och lärande. I grundskolan ska lärare, elever och föräldrar mötas i ett så kallat utvecklingssamtal minst en gång per termin. Tillsammans ska man diskutera inte bara elevens kunskapsmässiga utveckling utan också elevens sociala situation.

När en elev är i behov av särskilt stöd skall ett åtgärdsprogram upprättas i samarbete mellan skola och hem. Rektorn är ansvarig för att skolan tar kontakt med elevens föräldrar om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan.

Aktuell lagstiftning

Skollagen (1985:1100)

2§ Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever med särskilda behov.

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen samt

2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden. Lag (1997:1212).

Läroplan för förskolan (Lpfö 98)

Omsorg om och hänsyn till andra människor, liksom rättvisa och jämställdhet samt egna och andras rättigheter skall lyftas fram och synliggöras i verksamheten. Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser. Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder. Att hävda grundläggande värden kräver att värderingar tydliggörs i den dagliga verksamheten.

Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna (Lpo 94 Lpf 94)

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.

Socialnämnden

Att se till att barn och unga som befinner sig i en utsatt situation får den vård eller det skydd de behöver är en av socialtjänstens viktigaste uppgifter. För att kunna fullgöra detta är socialnämnden beroende av i vilken utsträckning man kan få uppgifter från andra myndigheter och anställda som kommit i kontakt med de unga och deras familjer.

Samhällets insatser på detta område kan vara generella som t.ex att motverka ogynnsamma uppväxtmiljöer, men också i form av särskilt stöd åt barn och ungdomar som uppvisar beteendeproblem. I det individuella stödet och behandlingsarbetet är föräldrarna mycket viktiga.

Aktuell lagstiftning

Socialtjänstlagen (1980:620)

Omsorger om barn och ungdom

12 § Socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom, med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,

aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,

i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet, samt i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts. Lag (1999:48).

Socialtjänstlagen (1980:620)

Anmälan om misshandel m.m. mot underåring.

71 §

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild

verksamhet som berör barn och ungdom eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig utnyttjas sexuellt eller misshandlas i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 3 § lagen (1993:335) om Barnombudsman. Lag (1997:313)

Kommentarer

- En förändring i förhållande till tidigare ordning är att uppmaningen inte inskränks till fall där den unge far illa i hemmet utan gäller också när fara för den unges hälsa eller utveckling föreligger utanför hemmet.
- Behovet av att ingripa till den underåriges skydd föreligger såväl på grund av hemmamiljö som barnets eget beteende.
- Anmälningssplikten förutsätter inte att det är klarlagt att socialnämnden behöver ingripa. Även uppgifter som är svårbedömda eller inte styrkta skall anmälas, om de tyder på att ett barn kan vara i behov av stöd eller hjälp från socialnämnden sida.
- Anmälningssplikten ligger inte endast på myndigheten utan omfattar även alla anställda vid myndigheten. Uppgifter som man fått kännedom om i sin verksamhet hos myndigheten.
- Offentlig och enskild verksamhet är likställd när det gäller skyldigheten att anmäla.
- Statliga eller kommunala anställda som åsidosätter anmälningssplikten i andra stycket kan bli föremål för disciplinansvar.
- Att se till att barn och ungdomar som befinner sig i en utsatt situation får den vård eller det skydd de behöver är en av socialtjänstens viktigaste uppgifter.
- Socialnämnden blir ofta beroende av uppgifter från myndigheter och befattningshavare som varit i kontakt med den unge och hans familj varför det finns en uppgiftsskyldighet för dem som omfattas av anmälningssplikten.
- Enligt JO bör en anmälan göras skriftligen med hänsyn till de ingripande åtgärder en anmälan kan föranleda.

Polisen

Det är i vårt samhälle en självklarhet att det allmänna bör verka för att barn och ungdomar får växa upp under goda förhållanden och att de som riskerar att utvecklas ogynnsamt får stöd och hjälp. Barn och ungdomar som begår kriminella handlingar är ofta utsatta och har ett särskilt behov av stöd.

Det finns i svensk lagstiftning inte några särskilda regler för brott som begås i skolan. Polisen har därför att iaktta samma regler oavsett var brottet sker. Om Polisen får kännedom om en händelse, oavsett på vilket sätt, och händelsen kan antas utgöra brott, är Polisen skyldig att upprätta en anmälan. Den ligger sedan till grund för ett beslut om att inleda en förundersökning/utredning eller inte.

”Brottsanmälan” är ett känsloladdat ord med negativ innebörd för de flesta. En anmälan om brott består egentligen inte av något annat än de uppgifter som ligger till grund för Polisens bedömning att det föreligger en viss misstanke om brott och frågan om en utredning skall inledas. Det är en skriftlig dokumentation av rapporterade sakförhållanden och Polisens egna iakttagelser.

Utredningsarbetet utförs vanligtvis av en polisman som har god kontakt med aktuell skola, personalen och eleverna. Ofta skapas en bra kontakt mellan utredande poliser och aktuella barn/ungdomar.

Det är nödvändigt att samhället konsekvent hävdar de grundläggande värden som skyddas av de straffrättsliga reglerna. Detta gäller inte minst i förhållande till barn och ungdomar, både när de är offer för brottsligt angrepp och när de själva är gärningsmän. Denna uppgift vilar ytterst på de rättsvårdande organen, polis, åklagare och domstol.

Samhället har således dubbla uppgifter när det gäller unga lagöverträdare. Uppgifterna kan verka oförenliga men det bör understrykas att socialtjänsten och rättsväsendet har ett gemensamt intresse av att förhindra och motverka brott.

Påföljder

Principen om att unga lagöverträdare skall särbehandlas har en lång tradition och bred förankring i vårt land. Denna princip gäller de som är under 18 år. Straffrättsliga ingripanden mot unga människor måste anpassas till den unges brist på mognad, begränsade erfarenhet och andra särskilda förhållanden. Ett resultat av detta synsätt är bland annat bestämmelsen i 1 kap. 6§ brottsbalken, enligt vilken påföljd inte får dömas för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 15 år.

När någon som inte fyllt 15 år begår ett brott

Ansvaret för åtgärder från samhällets sida när barn under 15 år begår brott vilar på socialnämnderna. Polisen kan emellertid utföra utredningar om brott om det finns särskilda skäl. Det är barnets bästa som skall ligga till grund för bedömningen om en utredning skall genomföras eller ej.

Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. (LUL)

Brott begångna av den som inte har fyllt femton år

31§ Kan någon misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott får utredning rörande brottet inledas

- 1. om en utredning kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser med avseende på den unge,*
- 2. om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt femton år har tagit del i brottet,*
- 3. om det behövs för att efterforska gods som har åtkommit genom brottet, eller*
- 4. om det annars är av särskild vikt att en utredning äger rum.*

Har den unge inte fyllt tolv år får utredning inledas endast om det finns synnerliga skäl.

Den unges vårdnadshavare och socialnämnden skall omedelbart underrättas om att en utredning har inletts. Underrättelse till vårdnadshavaren får dock underlåtas, om det finns särskilda skäl mot en underrättelse. Lag (1994:1760).

De brott som i första hand bör utredas är enligt förarbetena.

- a) överlagda brott mot person eller egendom
- b) brott som vittnar om hög grad av hänsynslöshet eller tanklöshet i fråga om andra människors liv, hälsa eller egendom
- c) brott som i allmänhet och till sin karaktär gör det sannolikt att behov av hjälpinsatser föreligger, till exempel. narkotikabrottslighet och brott som har samband med sådan brottslighet.

Arbetsmiljölagen

I arbetsmiljölagens mening betraktas skolan som en arbetsplats jämförbar med andra arbetsplatser. Arbetsmiljölagen och Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter gäller således för lärare och övrig personal. Den som genomgår utbildning, alltså eleverna, likställs i stora delar enligt arbetsmiljölagen med arbetstagare.

Arbetsmiljölagens syfte är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. Skyldigheten att uppfylla kraven i arbetsmiljölagen och Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter åligger arbetsgivaren. I skolan är det i regel rektor/skolledare som fått i uppdrag av arbetsgivare/kommun att leda verksamheten. Enligt Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter, Internkontroll av arbetsmiljön (AFS 1992:6), skall arbetet med den interna arbetsmiljön på ett systematiskt sätt integreras i verksamheten.

Arbetsmiljöarbetet skall ske i samverkan med arbetstagarna – i skolan lärare, övrig personal och elever.

Elever kan åberopa arbetsmiljölagen och aktuella föreskrifter vid hot, våld eller trakasserier. Minderåriga kräver att betryggande säkerhet skall ges mot olycksfall och allt som kan medföra skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling i fysiskt, psykiskt eller socialt avseende. Detta gäller i utbildning såväl som i arbetslivet i övrigt.

Aktuell lagstiftning

Arbetsmiljölagen (1977:1160)

1 § Lagens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. Lag (1994:579).

3 § Vid tillämpning av 2—4 och 7—9 kap. skall med arbetstagare likställas

1. den som genomgår utbildning,

2. den som under vård i anstalt utför anvisat arbete,

3. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspåbud och annan som fullgör i lag föreskriven tjänstgöring eller som deltar i frivillig utbildning för verksamhet inom totalförsvaret.

Elever och vårdtagare som avses i första stycket 1 och 2 skall likställas med arbetstagare även vid tillämpning av 5 kap. 1 och 3 §§. I fråga om elever finns dessutom särskilda bestämmelser i 6 kap 17 och 18 §§.

I fall som avses i första och andra styckena skall vad i lagen sägs om arbetsgivare gälla den som driver den verksamhet i vilken arbetet utförs. Lag (1994:2080).

Referenser

Allas Vårt Ansvar, Ds 1996:59

Nordström, C (1999), *Nya sociallagar med kommentarer, lagar och författningar*,

Prop 1983/84:187 (om utredning av brott av barn under femton år)

Prop 1997/98:96 (om vissa reformer av påföljdssystemet)

Arbetarskyddsstyrelsen, skrivelse 80 HSE 227/97

Länktips

www.brottsforebygganderadet.se/extra/apropa

Konfliktlösning på schemat.

www.vgprojektet.gov.se

Hemsida om utbildningsdepartementets värdegrundsprojekt.